

Kurzus kódja: BBN-FIL18-342
Kurzus megnevezése: John Rawls igazságosságelmélete(i)
Kurzus megnevezése angolul: John Rawls' Theori(es) of Justice
Kurzus előadója: Mráz Attila

Oktatás célja:

A kurzus célja egyrészt, hogy a hallgatók áttekintést kapjanak a kortárs politikai filozófia néhány alapvető kérdésfelvetéséről; másrészt, hogy az egyik legjelentősebb 20. sz.-i politikafilozófus, John Rawls munkássága nyomán a hallgatók megvizsgálják és kritika alá vessék a liberális egalitarizmus nevű, az angol-amerikai politika- és társadalomfilozófiában ma is meghatározó egyik filozófiai irányzat válaszkísérleteit ezekre a kérdésekre. Többek között az alábbi kérdésekkel fogunk foglalkozni:

- Mit jelent az igazságosság a politikafilozófiában?
- Vannak-e alapvető szabadságjogaink, és ha igen, ezek mikor, miért korlátozhatóak?
- Milyen egyenlőtlenségek engedhetők meg egy demokratikus társadalomban?
- Hogyan kellene igazságosan elosztani a szűkös erőforrásokat egy politikai közösségen belül? Az erőforrásokkal való gazdálkodás terén mivel tartozunk a jövő nemzedékeknek, és mivel más politikai közösségek tagjainak?
- Hogyan oldható fel szabadság és egyenlőség konfliktusa?
- Miért kellene betartanunk a törvényt, és szabad-e jogszerűtlen eszközökkel is fellépni a társadalmi igazságtalanságok ellen?
- Mit kínálhat a világnézetileg semleges állam egy vallásos állampolgárnak?
- Mitől érvényesek egyáltalán a politikai filozófia erkölcsi elvei, hogyan ismerhetjük meg őket?

A félév során kétféle olvasmánnyal dolgozunk. Egyfelől elsősorban John Rawls magyarul is elérhető műveiből olvasunk részleteket. Másfelől a filozófiai olvasmányokat minden témához kiegészíti az adott probléma történeti, politikai, társadalmi kontextusát megvilágító rövidebb újságcikk, videó vagy podcast. Ezek abban segítenek, hogy megértsük, milyen valós politikai problémák motiválhattak egy-egy politikafilozófiai kérdésfeltevést.

Ez a szeminárium önmagában is teljesíthető, de aki még nem végezte el a kapcsolódó Politikai filozófia kollokviumot, annak **nagyon ajánlott** azt is felvennie mellé. A szeminárium segíti a kollokviumra készülést; a kollokvium segít a szemináriumon tanultakat tágabb kontextusban látni.

Tantárgy tartalma:

Az olvasmányok alábbi megjelöléséhez használt rövidítések feloldása:

TJ = John Rawls. (1997 [1971]) *Az igazságosság elmélete*. Ford. Krokovay Zsolt. Osiris, Budapest.

LP = John Rawls. (2008 [1999]). *A népek joga – Visszatérés a közös gondolkodás eszméjéhez*. Ford. Krokovay Zsolt. L'Harmattan, Budapest.

A fenti könyvek elérhetőek a *szaktars.hu* oldalon: az ELTE IIG azonosítójával (*nem* az email címével!) belépve online is olvashatja őket, és napi (össz.) 50 oldalnyit le is tölthet belőlük PDF-ben.

I. Igazságosság, szabadság, egyenlőség, engedelmisség (a korai Rawls filozófiája)

1. Bevezetés: Az igazságosságelméletek tárgya

Mi az igazságosságelméletek tárgya a politikafilozófiában? Mi köze a társadalmi, politikai és gazdasági igazságosságnak egymáshoz? Intézmények vagy egyének erénye az igazságosság?

TJ, 1–3. §, 11. §, pp. 21–37, 86–92.

2. Szabadságjogok

Melyek az igazságosság elvei Rawls szerint? Milyen szabadságjogok védendőek szerinte? A tulajdon ezek közé tartozik? Korlátozhatóak-e a szabadságjogok, és ha igen, milyen mérce alapján igazolhatóak a korlátozások? Van-e a szabadságjogok között hierarchia? Ha szabadság és egyenlőség konfliktusban áll, melyikük élvezzen elsőbbséget? Az egyéni szabadság korlátozható-e a közösség érdekében?

TJ 11. §, 39. §, pp. 86–92, 294–303.

Ajánlott:

- John Rawls. (1999). *A Theory of Justice. Revised Edition*. Cambridge, MA: The Belknap Press of Harvard UP. 11. §
- John Rawls. (2010 [1993]). Az alapvető szabadságjogok és elsőbbségük I. Ford. Krokovay Zsolt. *Fundamentum* 2010(3): 5–26; John Rawls. (2010 [1993]). Az alapvető szabadságjogok és elsőbbségük II. Ford. Krokovay Zsolt. *Fundamentum* 2010(4): 5–26.
- John Rawls. (1993). *Political Liberalism*. New York: Columbia UP. Lecture VIII: “The Basic Liberties and Their Priority”: pp. 289–371.
- H. L. A. Hart. (1973). Rawls on Liberty and Its Priority. *The University of Chicago Law Review* 40(3): 534–555.

3. Esélyegyenlőség

Mi az az esélyegyenlőség? Miféle esélyek egyenlőségét jelenti? Mit követel meg a méltányos esélyegyenlőség, és miben különbözik a formális esélyegyenlőségtől? Mit jelent a „tisztta eljárási igazságosság”?

TJ 12. §, 14. §, pp. 92–103, 113–120.

Ajánlott:

- Kapelner Zsolt (2019). Miért fontos a társadalmi egyenlőtlenség? *Műút*, 2019. december 23. <https://www.muut.hu/archivum/33765>
- Tim Scanlon. (2018). *Why Does Inequality Matter?* Oxford, OUP. Ch. 5: “Substantive Opportunity”, pp. 53–73.

*** 1. NAGY HÁZI FELADAT ***

4. Matriális (elosztási) igazságosság, gazdasági és társadalmi egyenlőség

Milyen gazdasági egyenlőtlenségek megengedhetőek: léteznek egyáltalán igazságos gazdasági egyenlőtlenségek? Ha igen, hogyan igazolhatóak? A rawlsi igazságossági elvek közül melyeknek vannak elosztási következményei? A gazdasági egyenlőtlenségeken túl milyen egyenlőtlenségek

lehetnek összeférhetetlenek egy demokratikus társadalommal?

TJ 13. §, 15–17. §, pp. 103–113, 120–141.

Ajánlott:

- Tanyi Attila (2000). *Piac és igazságosság? Erkölcsi követelmények egy piaci társadalomban*. Napvilág, Budapest. IV.4. fejezet: „A különböző elv problémái”: pp. 100–107.
<https://philarchive.org/archive/TANPSI>

5. Nemzedékek közötti igazságosság, klímavédelem, környezetvédelem

Mivel tartozunk Rawls szerint az eljövendő nemzedékeknek? Vannak-e az jövő nemzedékeknek jogaik? Ha jelenleg élő nemzedékek és az eljövendő nemzedékek érdekei ütköznek, melyik élvezzen elsőbbséget? Mit, mennyit használhatunk fel a Föld erőforrásaiból, és mennyit kell meghagynunk a jövő nemzedékeknek? Kiknek (szegényeknek, gazdaságoknak stb.) milyen arányban kellene viselnie a jelenlegi generációból azokat a terheket, amelyek a jövő generáció részére történő erőforrás-megtakarítással járnak?

TJ 44–46. §, pp. 342–363.

Ajánlott:

- Sanden, J., & Fodor, L. (2012). A nemzedékek közötti igazságosság jogfilozófiai alapjai. *Pro Futuro*, 2(1), 8–22. <https://doi.org/10.26521/Profuturo/2012/1/2874>

6. Autoritás, politikai kötelezettség

Mi az a politikai autoritás? Milyen erkölcsi indokaink vannak a jognak való engedelmességre? Kell-e, és miért kell, engedelmeskednünk az igazságos törvényeknek? És a nem igazságosoknak?

TJ 51–54. §, pp. 396–429.

Ajánlott:

- Huoranszki Ferenc. (1999). *Filozófia és utópia: Politikafilozófiai tanulmányok*. Osiris, Budapest. VIII. fejezet: „Szerződéselmélet és politikai kötelezettség”, pp. 160–188.

7. Polgári engedetlenség, az autoritás határai

Lehet-e jogszerűtlen eszközökkel is fellépni egy szélsőségesen igazságtalan társadalom igazságtalanságai ellen? Mi a különbség a tüntetés, a sztrájk és a polgári engedetlenség között? Mikor lehet igazolt a polgári engedetlenség? Mi különbözteti meg a lelkiismereti ellenszegüléstől (*conscientious objection*)?

TJ 55–59. §, pp. 429–465.

Ajánlott:

- Candice Delmas (2016). Civil Disobedience. *Philosophy Compass* 11(11): 681–691.

*** 2. NAGY HÁZI FELADAT ***

II. Demokrácia, világnézeti pluralizmus, politikafilozófia az államhatárokon túl **(a kései Rawls politikafilozófiája)**

8. A politikai szabadságjogok méltányos értéke – liberális válasz a baloldali jog-kritikára

Miben térnek el a politikai szabadságjogok – ha bármiben is – más alapvető szabadságjogoktól? Elegendő-e ha mindenkinek egyenlő jogai vannak, ha egyszer eltérő anyagi-társadalmi helyzetű egyének számára eltérő értékkel bírnak ezek a jogok? Lehetséges-e egyáltalán a politikai szabadságjogok egyenlő értékét biztosítani minden állampolgár számára egy kapitalista gazdasági rendszerben?

John Rawls. ([1993]). Az alapvető szabadságjogok és elsőbbségük II. Ford. Krokovay Zsolt. *Fundamentum* 2010(4): 5–26. 12. §: „A politikai szabadságjogok méltányos értékének megőrzése”. pp. 17–19.

Ajánlott:

- John Rawls. (1993). *Political Liberalism*. New York: Columbia UP. 12. §: “Maintaining the Fair Value of Political Liberties”, pp. 256–363.
- John Rawls. (2001). *Justice As Fairness: A Restatement*. Ed. Erin Kelly. Cambridge, MA, London, UK: The Belknap Press of Harvard UP. 45. §: “The Fair Value of the Equal Political Liberties”, pp. 148–150; 46. §: “Denial of the Fair Value for Other Basic Liberties”, pp. 150–153.
- Benjamin Constant. (1997 [1819]). A régiek és a modernek szabadságának összevetése. In: Ludassy Mária (szerk.): *A régiek és a modernek szabadsága*. Atlantisz, Budapest. pp. 235–260.

9. Világnézeti pluralizmus, világnézeti semlegesség és „politikai liberalizmus”

Hogyan igazolhatóak egy szekuláris állam törvényei egy vallásos állampolgár számára? Miért van oka a törvényeknek engedelmessé válni az azok tartalmával egyet nem értő polgárnak? Miért relevánsak az igazságosság rawls-i elvei azok számára, akiknek más erkölcsi meggyőződései, más igazságosság-felfogásai vannak?

John Rawls. (1998 [1985]). A méltányosságként értett igazságosság: Politikai, s nem metafizikai elmélet. Ford. Babarczy Eszter. In: Huoranszki Ferenc (szerk.): *Modern politikai filozófia*. Osiris – Láthatatlan Kollégium, Budapest. pp. 174–188.

Ajánlott:

- John Rawls. (1993). *Political Liberalism*. New York: Columbia UP. Lecture VI: “The Idea of Public Reason”: pp. 212–254.
- Andrius Gališanka. (2021). John Rawls: Speaking in a Shared Political Language. *Harvard UP Blog*, November 17, 2021. https://harvardpress.typepad.com/hup_publicity/2021/11/john-rawls-speaking-in-a-shared-political-language-.html

10. Nemzetközi kapcsolatok, emberi jogok, globális igazságosság

Vannak-e a külpolitikának erkölcsi korlátai? Hogyan igazolhatóak, egyáltalán igazolhatóak-e univerzális emberi jogok, és megkövetelheti-e az egyik állam a másikon ezek tiszteletben tartását? Tartozunk-e más politikai közösségekkel osztoznia politikai közösségünk által termelt javakon? Ha

igen, ez csupán segélyezési kötelesség, vagy ezen túlmenő újraelosztás is indokolt a nemzetállamok között?

LP 7. §, 9. §, 10. §, 16. §: pp. 67–71, 79–86, 87–89, 123–128.

Ajánlott:

- Joseph Raz. (2009). Emberi jogok megalapozás nélkül. *Fundamentum* 2009(1): 19–30.

* * * 3. NAGY HÁZI FELADAT * * *

11. Módszertan: konstruktivizmus, kontraktualizmus

Mitől érvényesek a politikai filozófia erkölcsi elvei? Hogyan ismerjük meg a politika helyes erkölcsi elveit? Minden társadalomban, kultúrában azonosak kellene, hogy legyenek ezek az elvek? Mit jelent az „eredeti helyzet” (*original position*), és mi a funkciója Rawls politikafilozófiájában?

TJ 4. §, 9. §, 20–26. §§, pp. 37–43, 70–78, 152–200.

12. Összefoglalás az utolsó órán.

Számonkérési és értékelési rendszere:

Rendszeres, aktív órai részvétel; rövid óraközi feladatok. (A nem értett vagy nehezen értett szövegrészekre, fogalmakra, érvekre történő rákérdezés is aktív órai részvételnek számít, és minden résztvevő tanulási folyamatát segíti.)

A szeminárium három nagyobb házi feladat megírásával teljesíthető, így a szorgalmi időszak vége után már nem marad teendő.

Előzetes irodalom: ld. a tematikánál feljebb.